

УДК 82-1.0
УДК 2-264:82-1.0

Калтрина Садики

ТРАНСФЕРОТ НА МИТОТ ВО ПОЕЗИЈАТА КАКО КНИЖЕВЕН ЖАНР

Вовед

Во овој докторски семинарски труд ќе се анализира трансферот на митот во поезијата како книжевен жанр. За полесно да се анализира оваа тема, излагањето ќе го поделиме на неколку дела. Прво ќе анализираме зошто е важно да се истражува оваа тема, што добиваме од оваа анализа; зошто е важна за литературните студии и зошто е важна за нашето истражување.

Во вториот дел на трудот ќе дадеме објаснувања за поезијата како книжевен жанр, ќе разгледаме како истражувачите ја дефинирале истата, ќе анализираме со што ја поврзуваат тие поезијата и како елементите што секој од нив може да ги види поврзани со поезијата, влијаат во тоа како ние денес ја читаме и ја интерпретираме неа. Исто така, ќе настојуваме да анализираме како може да ги забележиме и да ги толкуваме митските симболи во поезијата.

Во третиот дел на трудот ќе понудиме објаснувања за тоа што е мит и што претставува овој збор за истражувачите и за општеството. Освен тоа, ќе го анализираме и трансферот на митот во литературата, како клучна научна преокупација во нашата студија.

Во четвртиот дел на трудот, откако ќе го проучиме односот меѓу трансферот на митот, генерално, во книжевноста, ќе го анализираме трансферот на митот специфично, во поезијата како книжевен жанр. Ќе анализираме како тоа се одвива, какво значење добива митот по ресемантизацијата и какво ново значење добива еден даден мит од дадена култура кога се поврзува со различни поетски писма и со различни култури.

Трудот ќе понуди обид да се објаснат трансферот и ресемантизацијата на митот и да ги проследи најзначајните промени што се случуваат со митот кога станува дел на еден поетски текст создаден во многу подоцнежното време од тоа кога се создал митот, а, со тоа, и со елементи од различна култура од онаа во која е создаден конкретниот мит.

Важноста на истражување на трансферот на митот во поезијата како книжевен жанр

Овој семинарски труд зборува за трансферот на митот во поезијата како книжевен жанр. Идејата за да се разговара за темата на трансферот на митот во поезијата и важноста на истражувањето на оваа тема доаѓа како резултат на тоа што среќаваме голем број мотиви од митовите интегрирани во поезијата, а среќаваме и песни со митски симболи и песни целосно базирани на митски теми.

Овој факт нè поттикнува да размислуваме за врската помеѓу поезијата и митот и за тоа како митот се трансферира во поезијата. Но, пред да дадеме објаснувања за трансферот на митот во поезијата, препорачливо е поезијата и митот да се разгледаат засебно, да се објаснат нивните клучни карактеристики и нивното значење во литературата и за денешното време. Затоа, ќе се анализира и начинот на кој функционира врската меѓу митот и поезијата во минатото.

За оваа комплексна тема Алберт Кук, во својата книга *Јазик и мит* (1980), вели: „Во неолитското време, митот и јазикот можеби биле неразделно споени; така што ниту една лексичка единица не би била неразделна од нејзината митска длабочина. Гледано од оваа гледна точка, цитатот на Емерсон би се применил во некоја друга смисла освен во тривијалната, етимолошка смисла, „Јазикот е фосил на поезијата“ „¹

Од оваа забелешка, би можеле да разбереме дека во минатото митот бил дел од поезијата и дека луѓето ја користеле поезијата за да изразат чувство или потреба и да зборуваат за некој настан. Митот и поезијата биле неразделни т.е. заедно како едно и така се обидуваале да дадат објаснување за комплексноста на работите што се случувале во човечкиот живот уште од почетокот на времето. Ова нè тера да мислиме дека јазикот во формата во која го имаме денес еволуирал од нешто пошироко и покомплексно, имено од спојувањето на митот во поезијата – како примарна форма на изразување на човековите мисли и емоционалните потреби, а исто така, како потреба на луѓето да дадат објаснувања за природата

¹Cook, Albert Spaulding, *Myth and Language*, Indiana University Press, Bloomington, 1980, Поглавје 11. <https://doi.org/10.2979/MythandLanguage>. (мој превод).

што ги опкружува, за животот и за она што ги донело на овој свет и што го контролира нивното време овде.

Од оваа премиса произлегува сознанието дека човекот, можеби, прво го создал овој вид на вербална комуникација што сега ја нарекуваме поезија. Во поезијата тој вклучувал мелодија, ритам, митови и слики кои еволуирале, па потоа станале дел од јазикот и добиле статус на симболи. Сепак, човекот го направил ова без да биде свесен за направеното, но бил воден од потребата да најде одговори за сите нешта што го преокупирале.

Ова мислење е поддржано и со дефиницијата на Нортроп Фрај за поезијата, кој ја дефинира поезијата прво како „занает со посебна структура, а понекогаш и како форма во форма на слични нешта”. Во *Анаџомија на критиката* Фрај вели: „Во формалната фаза поезијата не припаѓа ниту на ‘уметноста’ ниту на ‘вербалната’ класа: таа претставува класа сама по себе. Така имаме два аспекта на неговата форма. На прво место, таа е уникатна, техника, занает, со посебна структура на слики што мора сами да се испитаат, без директен пристап до други слични работи. Овде критичарот тргнува од песните, а не од некој претходен концепт или каква било дефиниција за поезијата. Второ, поезијата е форма во формата на слични нешта”.²

Поезијата како книжевен жанр и митските симболи во неа

За да зборуваме за поезијата и за митот во прилично сложен контекст и за толку ран временски период во мугрите на цивилизацијата, прво мора детално да го објасниме секој концепт посебно и значењето што тие го имаат денес. Многумина истражувачи дале различни дефиниции за тоа што значи поезијата и што значи митот. Нортроп Фрај за поезијата вели: „Поезијата, земена како целина, повеќе не е збирка на пронајдоци кои ја имитираат природата, туку една од активностите на човечкото занаетчиство земена како целина”.³

Фрај ја гледа поезијата како еден од методите на цивилизацијата. Тој го анализира општествениот аспект на поезијата и ја гледа поезијата како центар на една заедница. Симболот во оваа фаза е пренослива единица на која тој ѝ го дал името „архетип”: тоа значи „типична повторлива слика”. Поточно кажано, Фрај го дефинира архетипот на следниов начин: „Под архетип подразбирам симбол кој поврзува една песна со друга и на тој начин придонесува за единство и интеграција на нашето книжевно иску-

²Frye, Northrop, *Anatomiya e kritikës*, Rilindja, Prishtinë, 1990, с. 133-134. (мој превод).

³*Ибуг*, с.139.(мој превод).

ство. И бидејќи архетипот е пренослив симбол, архетипската критика го зема начинот на комуникација. Проучувајќи ги конвенциите и родовите, таа се обидува да ги вметне песните во телото на поезијата како целина”.⁴

Доколку ги следиме овие согледби на Фрај, произлегува дека поезијата не е само литературен вид преку кој човечките чувства главно се изразуваат во стихови, туку средиште, јадро, центар на една заедница, таа е метод на цивилизација базирана врз симболи што тој ги нарекува „архетипи” вгнездени во поезијата. Попрецизно, Фрај за архетипите вели дека се „асоцијативни множества” и дека тие се разликуваат од знаците, бидејќи претставуваат „комплексни варијабли”. Во рамките на овој комплекс често се среќаваат голем број специфични научени асоцијации, кои се пренесуваат од голем број луѓе во дадена култура.

Бидејќи поезијата е „центар на заедницата”, таа ги вклучува овие симболи, кои за одредена општествена заедница создаваат значења што луѓето лесно ги идентификуваат.

Нортроп Фрај ни укажува дека: „Кога зборуваме за ‘симболизам’ во обичниот живот, вообичаено мислиме на овие научени културни архетипи, како што се крстот или круната, или на конвенционалните асоцијации, како што е белото со чистота или зеленото со љубомората”.⁵ Оттука, според ова теориско гледиште архетипите и симболите се толку важни што Фрај смета дека: „Структурните принципи на литературата треба да потекнуваат и од архетипската и анагошката критика, единечни типови кои заземаат поширок контекст на литературата во целина. Бидејќи модусите на фикцијата се движат од митскиот расказ кон ниската миметика и иронија, тие се приближуваат до точка на екстреман ‘реализам’ или репрезентативна сличност со животот”.⁶

Од оваа перспектива произлегува дека, според Фрај, базата на фикцијата е томку митот, кој подоцна во литературните жанрови еволуира во ниската миметика или дури во иронија, еволуирајќи и приближувајќи се до точката во која фиктивниот настан изгледа убаво, реално и слично на секојдневниот живот.

Покрај Нортроп Фрај, и други истражувачи исто така коментирале за поезијата и за нејзиното значење за општеството. Според Теодор Адорно, поезијата обезбедува особено засилена интеракција помеѓу поединецот и општеството; Бодлер, преку неговото „јас“ ја изразува светската болка (Weltschmerz), па затоа, според Алберт Кук: „Во лирската поезија, преку

⁴Ибид, с.143.(мој превод).

⁵Ибид. (мој превод).

⁶Ибид, с.186.(мој превод).

идентификацијата со јазикот, субјектот едноставно го негира своето голо монадолошко спротивставување на општеството”.⁷

Идејата да се гледа поезијата како однос помеѓу поединецот и општеството, при што поединецот во стихови ја изразува болката и ставовите на општеството и обратно, општеството се идентификува со искуствата на поединецот, исто така се совпаѓа со идејата на Кук: „секој јазичен чин колку е индивидуален толку е социјален, поточно, е чин на ‘говорење’ што користи јазик”⁸. Во овој случај и поезијата како јазичен чин е чин што е индивидуален колку што е социјален.

Митот, значењето и важноста на трансферот на истиот во литература

Постојат многу мислења за тоа што е мит и кое е неговото значење во архаичното и во современото општество, а и многу различни мислења зошто митот се пренесува во различни жанрови, како и за кои цели служи.

Дефинирањето на митот отсекогаш било предизвик за истражувачите. Проучувачот на религиите Мирча Елијаде во својата книга *Мити и реалност* вели: „Тешко е да се формулира дефиниција за митот, која би била прифатлива за сите истражувачи, а и, истовремено, би била и разбирлива за неспецијалистите”.⁹ Причината за тоа, вели тој, е фактот што во современотиот говор митот добил ново семантичко значење, со што станал двосмислен збор. Така, денес зборот „мит” се користи во смисла на „фикција“ или „илузија“, како и во смисла добро позната на антрополозите, социолозите и историчарите на религијата, со еден збор, како „свет збор, античко откровение, примерен модел”.¹⁰

Ако го анализираме пристапот на Елијаде, доаѓаме до сознание дека оваа тешкотија во дефиницијата, како и оваа двосмисленост на зборот *мити*, се резултат на функцијата што ја има митот во современото општество и на функцијата што ја имал во архаичните општества.

Во однос на митот, Фрај, пак, вели дека: „Митовите се апстрактни измислени творби, во кои господарите и сличните суштества прават што сакаат, што во пракса значи што сака раскажувачот”.¹¹ Фрај вели дека: „Во смисла на наратив, митот е имитирање на дејства блиски или во рамките на можните граници на желбата”.¹²

⁷Cook, Albert Spaulding, *цит. раб.*, Поглавје 11.(мој превод).

⁸Cook, Albert Spaulding, *цит. раб.*, Поглавје 11.(мој превод).

⁹Elliade, Mircea, *Miti dhe realiteti*, Pika pa sipërfaqe, Tiranë, 2019, с.13.(мој превод).

¹⁰*Ибид*, с.9.(мој превод).

¹¹Frye, Northop, *цит. раб.*, с.187.(мој превод).

¹²*Ибид*, с. 188.(мој превод).

Така, Фрај смета дека митовите се фикции или пронајдоци кои ги опишуваат постапките на боговите. Со фактот дека митовите ги раскажуваат дејствата на натприродните суштества се согласува и Елијаде во неговиот обид да го дефинира митот.

Елијаде истакнува дека: „Митовите тврдат дека ни кажуваат што е веројатно вистина и дека точно опишуваат светаприказна, тие опишуваат како благодарение на дејствијата на натприродните суштества, во вечното време на почетокот, била создадена одредена стварност”.¹³

Истражувачите, покрај тоа што се обидуваат да дадат објаснувања за значењето на митот, на тоа што значи овој поим, поради промената на приемот на истиот, со текот на времето се принудени и да го објаснат значењето на митот во времето во кое тие живеат. Самите истражувачи зборуваат за овие разлики во пристапот кон митот од страна на истражувачите во различни времиња.

Елијаде, на пример, гледа разлика во начинот на пристапот кон митот од современите западни научници наспроти научниците од XIX век. За современите истражувачи Елијаде вели дека, за разлика од нивните претходници, кои го третираше митот во вообичаената смисла на овој збор, како „бајка“, „лажна илузија“ или „фикција“, тие го прифатиле како што се сфаќал во архаичните општества, каде што, напротив, митот значел „вистински настан“, приказна која претставува многу вредно богатство, бидејќи е света, сакрална.¹⁴

Во однос на поимите „фикција” наспроти „вистина“, преку кои научниците се обидуваат да го категоризираат и да го опишат митот, има многу мислења. Некои истражувачи објаснуваат зошто го категоризираат митот како „фикција” или како „вистински настан”, којшто се случил пред многу векови.

За овој проблем зборува и Алберт Кук во својата книга *Јазик и мит*, во која забележува: „Дека ентитетите на митот, прво од гледна точка на систематско упатување, подлежат на категориите на вистината и лагата – и исто така ги надминуваат истите – е поим што се наоѓа не само кај Хесиод, туку е карактеристичен за митските системи на многу народи, како што Елијаде наведува во своите студии.”¹⁵

Имено, од овие согледби воочуваме дека овие категоризации на митот од страна на истражувачите потекнуваат од категоризациите во кои самите различни народи ги ставаат митовите. Значи, во зависност од тоа

¹³Elliade, Mircea, *цит. раб.*, с.13.(мој превод).

¹⁴*Ибид*, с.139. (мој превод).

¹⁵Cook, Albert Spaulding, *цит. раб.*, Поглавје 11.(мој превод).

што значи митот за едно општество, односно, ако општеството го гледа како бајка или како вистински настан, така и го категоризира.

Во однос на тоа што е мит, Алберт Кук дава и објаснување, осврнувајќи се на постапката на Жак Лакан, која поаѓа од генерализацијата на емоционалниот контекст како комуникациски систем помеѓу психоаналитичкото Јас и Другиот. Од овој ракурс, митот станува само еден „начин“ на справување со односот меѓу симболичното, имагинарното и реалното; тогаш митот станува еден вид машина за метонимија/метафора, со референтна точка во јазикот.¹⁶

Бидејќи, според Кук, митот го има јазикот како референтна точка, тоа би имплицирало дека јазикот и митот се нераскинливо поврзани. Така, преку јазикот, митот ја открива својата тема и успева да се пренесува од генерација на генерација, јазикот што му служи на митот добива симболика, а зборовите што означуваат нешто митско стануваат симболи за одредена култура. Но, освен тоа што јазикот и митот влијаат еден на друг, тие влијаат и на тоа како се идентификуваме со нив.

Алберт Кук вели дека е оставено отворено за наша идентификација помеѓу она што во јазикот е познато како „знаење“ и она што митот го изразува како „моќ“. Се вели дека и знаењето и моќта се одредени атрибути на одреден тип на Бог, кои тешко се пренесуваат заедно преку еротскиот чин, кој главно ја пренесува една од нив, моќта.¹⁷

Од ова разбираме дека митовите како апстрактни творби, можеби, нема да ни овозможат и целосно да го пренесат целото знаење поврзано со почетокот, но ни даваат моќ да замислуваме, да живееме и да ги бараме одговорите што ни се потребни. Таквите описи стануваат алегорични. Генерално гледано, според Алберт Кук, „алегориските апстракции, принципот на антитеза и елементите на митот, стојат во непријатна врска,“¹⁸

Сепак, Кук вели дека самата песна едновремено ја оживува и ја нарушува оваа врска. Јазикот на поезијата има моќ колку што има знаењето. Тоа се должи на фактот што литературата карактеристично наоѓа зборови и во поезијата го наоѓа и ритамот за беззборната состојба на светот на перцепцијата, слична на состојбите предизвикани во племенскиот ритуал. Освен тоа, песните користат фонолошки обрасци различни од обичниот јазик.¹⁹

---

¹⁶Ибид.

¹⁷Ибид.

¹⁸Ибид.

¹⁹Ибид.

Оттука, знаењето што не може да се пренесе преку митската нарација, ни се пренесува преку јазикот на поезијата, кој има иста тежина како и знаењето. Тоа се постигнува со посебни алатки, како што е ритамот во поезијата, кој отвора нови опсези и нè доближува до знаењето, кое се обидува да се постигне во племенските ритуали.

Сепак, според Кук, литературата, се разбира, ги трансформира состојбите што можат да бидат предизвикани од племенскиот ритуал, така што личноста што чита или слуша на тој начин не се спојува во племето. Ова одвојување од идентитетот со масивно чувство вклучува критичка состојба низ која поминува, така што и Хесиод во неговата *Теогонија* откако беше изложен на едно ритуално исмејување од страна на музите.²⁰

Така, според Кук, литературата ни помага да го зачуваме нашиот идентитет со омекнување на состојбите што можат да бидат предизвикани од некој племенски ритуал. Како што митовите стануваат дел од книжевноста, тие исто така се организираат и во различни форми во неа.

Нортоп Фрај разликува три типа организација на митовите и архетипските симболи во литературата. Тој вели: „Прво, го имаме раселениот мит, кој општо се занимава со господари и демони и кој има форма на два света на целосна метафорична идентификација, едниот пожелен, а другиот непожелен. Овие светови често се поистоветуваат со егзистенцијалните рајови и пеколите на религиите кои се современи со таа литература. Овие две форми на метафорична организација ги нарекуваме апокалиптични и демонски“.²¹ Всушност, Фрај смета дека митовите за рајот и пеколот стануваат архетипови на литературата: рајот станува архетип (или симбол) за посакуван свет, а пеколот за непожелен свет. Метафорично, таквите митови кои вклучуваат елементи од рајот и од пеколот, во литературата се познати како апокалиптични и демонски митови.

Како втор тип митови, според Фрај, ја среќаваме општата тенденција, која ја нарекуваме „романтична“, тенденција да сугерираме имплицитно митски чудовишта во свет поблиску поврзан со човечкото искуство“.²² Од ова разбираме дека литературата има тенденција да имплицира митски чудовишта во описот на човечкото искуство. Односно, човечкото искуство и митското однесување се тесно поврзани едно со друго во литературата, поради што изгледа дека човечкото искуство потекнува од некакво митско чудовиште.

²⁰Ибид.

²¹Frye, Northop, *цџџ. раб.*, с. 193.(мој превод).

²²Frye, Northop, *цџџ. раб.*, с. 193.(мој превод).

Трето, според Фрај, во книжевноста ја имаме тенденцијата на „реализмот“ да се потенцира содржината и презентацијата пред формата на расказот“. ²³ Од оваа визура, воочливо е дека, како и во реализмот, во организацијата на митовите во литературата ѝ се придава поголемо значење на содржината на митот и на најдобриот начин за прикажување на таа содржина, отколку на формата како и каде ќе биде вклучен даден мит.

Трансферот на митот во поезијата како книжевен жанр

Бидејќи поезијата има моќ најдобро да ја пренесе пораката до читателот со својот јазик и да го пренесе она што само митската нарација сама по себе не може да го пренесе и бидејќи литературата има способност да ни помогне да се отргнеме од племенскиот ритуал и да го зачуваме нашиот идентитет, во наше време многу писатели ја користат моќта на јазикот на поезијата и трансформативната способност на литературата за да го откријат знаењето што го содржи митот и да го вклучат во своите дела. Во овој случај, митот се трансферира на поезијата.

Различни научници даваат свои објаснувања во врска со прашањата за трансферирање на митови. Клучната идеја што ја пренесуваат истражувачите како Алберт Кук и Фрај, е дека митот не се трансферира на поезијата, туку некогаш бил неразделен од поезијата. Всушност, поезијата, јазикот, симболот и митот биле едно во античко време.

Алберт Кук вели дека единствениот поетски чин, во неговата поврзаност меѓу јазикот и митот, може да се гледа или како продолжение, сè додека доменот на митот се евоцира и изразува; или како дисконтинуитет, дотолку што разликата помеѓу исказот и митскиот референт не може да се даде со лексички опис кога тоа вклучува толку сложена евокација. ²⁴

Ова ни овозможува да разбереме дека прашањето за поврзаноста на митот и литературата се гледа од различни перспективи, во зависност од сегментите што ги земаме како основа за анализа. Во тој случај, ако ја анализираме врската помеѓу поетскиот чин, јазикот и митот, таа врска се гледа како континуитет, бидејќи одредени јазични изрази го вклучуваат митскиот домен, но ако го анализираме самиот специфичен јазичен израз од лексички аспект, сфаќаме дека тој не може да ја сумира целата сложеност на митот, па затоа поетскиот чин се гледа повеќе како прекин.

Кук смета дека филозофијата, поезијата, историјата и реализацијата на она што овие различни полиња можат да добијат моќ да кажат, мора

²³Frye, Northrop, *цит. раб.*, с. 193.(мој превод).

²⁴Cook, Albert Spaulding, *цит. раб.*, Поглавје 11.(мој превод).

да започнат со можноста да се направи разлика меѓу нив, да се одвои Хераклит од Пиндар и Херодот од Хомер. А поделбата мораше да се направи со трансфер на власта, а не со губење на власта, моќта беше она што за Грците беше вложено во митот.²⁵ Така, според Кук, митот имал моќ да каже нешто повеќе, да открие повеќе од она што овие полиња можат да откријат за човекот.

Тоа ни овозможува да разбереме зошто поетите и писателите го вклучуваат митот во нивните творби. Преку пренесувањето на митот, поетите на своите стихови им даваат изразна сила и тежина. Јазикот на поезијата, како јазик на високо ниво, пак, открива една сосема друга страна на митот. Впрочем, за овој феномен Алберт Кук вели: „Тоа значи дека јазикот на толку високо ниво овозможува да се допре до корените на митот. Персеј нуди анафорична река од лебдечки апстракции и слики. За сите овие, како и Херакле, Пиндар и Херодот, да успеат да создадат врска со митот и гномиката, како и сите грчки писатели да го преобразат Хомер, потребно е да се создаде посебна лингвистичка верзија. Во литературата се дефинира нова јазична верзија и ја дефинира врската помеѓу јазикот и митот”.²⁶ Всушност, за да има корист од моќта на митот, книжевната творба треба да создаде нова лингвистичка варијанта во случаите кога го вклучува митот во своите пазуви, поврзувајќи се со него.

Така, митот ѝ дава моќ на поезијата, додека јазикот на поезијата му дава на митот лингвистички изрази кои стануваат симболи за дадено општество. Меѓутоа, кога митот се трансферира на поезијата, тој се обидува да ја задржи својата сила, да стекне симболика и да ја зачува дури и кога не се повикуваме на стиховите од дадената песна, исто како што поезијата има тенденција да се одвои од егото на писателот и да создаде свој живот.

Нортоп Фрај докажува дека поезијата има тенденција да се одвои од поетот: „Поетот е одговорен за раѓањето на песната во најневознемирлива состојба, а ако песната е жива, поеднакво е заинтересирана да се ослободи од неа и вика да се ослободи од сите папочни врски и инкубатори на неговото его”.²⁷ Факт за ова е и тоа дека ревизијата е можна, и тоа дека поетот може да направи промени во песната, но не затоа што повеќе му се допаѓаат, туку затоа што се подобри, јасно докажува дека поетот мора да ја роди песната додека таа поминува во неговиот ум.

Во различни епохи на литературата, митот имал различни улоги и функции. Во денешната литература, според Кук, постои обид книжев-

²⁵Ибид.

²⁶Ибид.

²⁷Frye, Northop, *цит. раб.*, с.138. (мој превод).

носта да се врати кон моќта на митот: „Обидот да се врати моќта на митот во софистицираната литература во модерното време, обидот да се објасни митот како рационална структура и обидот да се дефинираат емоционалните и многу комплексните последици, кои, како што се знае, се веќе интуитивно дефинирани во митот”.²⁸ Впрочем, Кук ни укажува дека денешната софистицирана литература се обидува да ја врати моќта на митот објаснувајќи ги митовите како рационални структури и обидувајќи се да ги дефинира емоционалните последици од толку комплексните митски дејства во митот, за кои се знае дека се интуитивно определени.

При трансферирањето на митот во современата поезија се забележуваат повеќе појави, меѓу кои: промена на полот на инспираторот, што води кон ресемантизација на митот или кон демитизација. Според Нортон Фрај, една од промените што поетот има способност да ја направи при создавањето на поезијата е и промената на полот на инспираторот. Така, Фрај вели дека, кога поетот зборува за внатрешната душа што формира песна, тој е подготвен да го напушти традиционалниот повик на женската муза и да го смета само во женственото, или барем како приемчив, како врска со некој бог или крал, без разлика дали е тој Аполон, Дионис, Ерос, Христос или (како во Милтон) Светиот Дух.²⁹

Тоа значи дека ако инспирацијата традиционално доаѓала од музите, односно, изворот на вдохновението имал женски атрибути (музи, ќерки на Мнемозина и Севс), во современата поезија таа може да се пренесе и како атрибут на машка фигура. Вакви промени гледаме и при ресемантизацијата на митовите во современата поезија, во случаите кога авторите опишуваат митски фигури, традиционално познати како машки, со женски карактеристики или обратно. Еден таков пример е ликот на Орфеј во песните на современата израелска поетеса Хава Коен: во нејзината поезија Орфеј го зема името Орфеја, така што во овој случај се менува полот на митската фигура, со што митот за Орфеј се ресемантизира.

Процесот на ресемантизирање на митот не го опфаќа само овој аспект туку и други прашања и концепти. На пример, враќањето кон митовите со цел да се создаде нова реалност и враќањето кон митовите со цел да се збогатат со нови значења во поетскиот текст. Оваа цел на враќање на митот варира од писател до писател, како и од ера до ера.

За ова зборува и истражувачката Виола Исуфај, која во својата книга *Враќањето на митовите (во делото на Кагаре)* (2013), вели дека: „Романтизмот се карактеризира со враќање во грчката митологија - ова беше

²⁸Cook, Albert Spaulding, *цит. раб.*, Поглавје 11. (мој превод).

²⁹Frye, Northrop, *цит. раб.*, с.139. (мој превод).

реинтерпретација, враќање на изворите, до почетоците, до суштините или предлозите. Романтизмот, како чувствителност, беше и психолошко и духовно позиционирање на поединецот пред светот. Турбулентниот презир кон светот ги донесе романтичарите во пазувите на хероите на грчката митологија³⁰. Така, според Исуфај, во романтизмот авторите се вратиле на митовите за да најдат утеха во драмата и во чувствителноста на грчките митови, за разлика од немирниот свет во кој живееле. Всушност, авторите се враќаат на митовите за да создадат нова реалност, реалност во која светот ќе биде повеќе ориентиран кон чувствата, а помалку кон разумот.

За епохата на модернизмот, Исуфај вели дека: „Враќањето кон митот е поврзано со способноста да се преобрази реалноста – што заслужува посебно внимание (...) Светот на нештата се стопи, откако опипливите форми станаа супстанција. Од оваа супстанца што се топи, се појавуваат бескрајните метаморфози на битието и егзистенцијата. Има враќање кон потеклото, кон апокалиптичната состојба на светот, постои тенденција да се влезе во него; времето е циклично и крајот се совпаѓа со почетокот. Враќањето на митот во структурите на книжевните дела, особено во модернизмот, сведочеше токму за тоа”³¹. Во таа смисла, во циклусот романи *Јосиф и нејовиите браќа* на Томас Ман се оживуваат библиските митови, романите *Процес* и *Замок* од Франц Кафка се базирани на митот за Сизиф, *Својогдини самоишја* од Маркес го реактуелизира митот за Ојдип, а и романот *Бура од лисја* од истиот автор – митот за Антигона и нејзиниот брат Полиник³².

Оттука, би можеле да констатираме дека во периодот на модернизмот, митот се ресемантизира за да се докаже дека човечката реалност отсекогаш била иста за човечкото битие, бидејќи времето на нашиот менталитет е циклично, крајот и почетокот се среќаваат и ние секогаш се враќаме на потеклото и на првите мисловни структури, давајќи им нови значења на истите прашања во новите епохи.

Друг важен феномен присутен во современата литература е феноменот на демистификација. За оваа Кук вели дека Херакле ја поставува гномиката против митското; тој ја ползува гномиката за да ја врши работата на митот и на тој начин да претставува чин на демитизација. Кај Пиндар гномиката и митското содејствуваат, додека кај Херодот гномиката, под формата на експериментални максими што тој често ги изведува, не го покрива целото искуство, бидејќи од една страна, упадите на божественото

³⁰ Isufaj, Viola, *Rikthimi i miti (në veprën e Kadaresë)*, Onufri, Tiranë, 2013, с.31. (мој превод).

³¹ *Ибид.*

³² *Ибид.*

да го потисне искуството се тие што ги кодифицираат таквите максими; а од друга страна има и меѓуетнички и временски компликации кои треба *Историјата* да ги прикаже.³³ Чинот на демитизација се случува кога пред митот писателите ја поставуваат гномиката за да го избледат божествеността на митот и да свртат внимание на меѓуетничките и временските импликации на митот.

За темата на демистификацијата, Елијаде зборува во својата книга *Мити и реалности*. Почетокот на демистификацијата на грчката и браманската религија тој го гледа во ширењето на филозофската мисла и во учењето на Сократ и Платон. Во тоа време се верувало дека до вистината и до потеклото може да се дојде преку напрегање на мислата и дека настаните раскажани во митовите не се свети приказни, бидејќи суштинското не требало да се бараат во историјата на боговите, туку во „исконската држава“. Сократ и Платон, како што вели Елијаде, се обиделе да ја надминат митологијата како „божествена историја“ и да дојдат до исконскиот извор од кој извира вистината за да ја идентификуваат мајката на Битието.

Но, и покрај сето тоа, вели Елијаде, не можеме да кажеме дека митската мисла исчезнала. Како што ќе видиме, таа успеала да преживее, иако радикално изменета (да не речам, целосно маскирана).³⁴ Така, во литературата и во поезијата може да биде присутен обидот да се одвојат некои појави, истории и симболи од митските траги и обидот да се испразни значењето на митот, за одредени цели. Но, ниту поезијата, ниту кој било друг литературен жанр не може да се одвои од моќта на митот, што успева да се пренесе дури и ако се менува и трансформира од генерација на генерација.

Заклучоци

Од анализата на согледбите на Фрај, Кук, Елијаде и Исуфај доаѓаме до заклучни согледби:

- 1) Митот наоѓа различни форми за да се трансферира и да најде место во поезијата.
- 2) Вклучувањето на митот во поезијата било важно за авторите во различни епохи
- 3) Мотивите за вклучување на митот во поезијата се менувале од период во период.
- 4) Иако мотивот на романтичарите и современите автори да го трансферират митот на нивните песни, можеби, бил различен, целта, сепак, била иста: заедно со митот да се трансферира и моќта што го карактеризира.
- 5) Затоа што трансферот на митот значи, пред сè, трансфер на моќта на

³³Cook, Albert Spaulding, *цит. раб.*, Поглавје 11. (мој превод).

³⁴Elliade, Mircea, *цит. раб.*, с. (мој превод).

сознанието. Знаењето што се пренесува преку поетскиот јазик и моќта што го карактеризира митот, успеваат да откријат нова реалност за човекот. Тие се обидуваат да го доближат човекот до одговорот на прашањето што отсекогаш го мачело: Кое е „потеклото на сè” и каде е почетната точка на сè што постои?

Библиографија:

- Cook, Albert Spaulding (1980) *Myth and Language*, Indiana University Press, Bloomington,. <https://doi.org/10.2979/MythandLanguage>.
 Frye, Northrop (1990) *Anatomia e kritikës*, Rilindja, Prishtinë.
 Elliade, Mircea (2019) *Miti dhe realiteti*, Pika pa sipërfaqe, Tiranë.
 Isufaj, Viola (2013) “Rikthimi i miti (në veprën e Kadaresë)”, Onufri, Tiranë.

Kaltrina Sadiki

THE TRANSFER OF THE MYTH IN POETRY AS A LITERARY GENRE

Abstract

Myth intrigued researches for ages. Finding its meaning in different periods was challenging so it is today. Our research will tend to add more knowledge on the endless field of discovering the main characteristics of myth and the genre where it transfers. In this case the poetry.

This paper will give explanations about the nature of myth and nature of poetry. About the characteristics of each and about the main changes that happen when a myth is transferred into a poetry. There will be explained the main tendencies noticed when myths are transferred into contemporary poetry especially, such as resemantization, demystification and the tendency of changing the gender of the inspirator.

Keywords: transfer of myth, resemantization, demystification, contemporary poetry

Клучни зборови: трансфер на митот, ресемантизација, демистификација, современа поезија